

Mazen Maarouf (Palestina)

Mazen Maarouf (* 1978) je palestinsko-islandský spisovatel, básník, překladatel a novinář. Narodil se v Bejrútu a v současnosti pobývá v Reykjavíku a Bejrútu. Než se roku 2001 začal naplno věnovat literární a novinářské činnosti, několik let pracoval jako učitel chemie a fyziky. Debutoval jako básník – v roce 2001 vydal sbírku *Ka'ana haznana khubz (Náš smutek se podobá chlebu, كَأْن حزننا خبز)*. V roce 2011 následovala druhá, *Alkamira la taltaqit aleasafir (Kamera nezachytává ptáky, الكاميرا لا تلتقط العصافير)*, a rok poté třetí, *Mulak ealaa habl ghasil (2012, Anděl na prádelní šňůře, ملاك على حبل غسيل)*. Řada jeho básní byla přeložena, například do angličtiny, španělštiny, italštiny, islandštiny, norštiny, maltštiny, urdštiny a čínštiny. Maarouf píše také uměleckou kritiku, recenze a posudky do arabských novin a časopisů. Překládá básně, romány a povídky z islandštiny do arabštiny. V roce 2015 získal v Itálii cenu LiteratureLana za poezii a o rok později cenu Al-Multaqa za sbírku povídek *Nikat lilmusalahin (2015, Vtipy pro ozbrojence, نكات للمسلحين)*. Ta se dostala také do užšího výběru Man Bookerovy ceny 2019, Edinburgh Booker Festival Award a ceny Saif Ghobash Banipal.

úryvek ze sbírky *Vtipy pro ozbrojence* z anglického překladu Jonathana Wrighta přeložili Pavel Drábek a Hana Pavelková

Gramofon

Bar Abu Elii byl během obléhání nejlacinější v celém Bejrútu. Nacházel se v prvním patře pod zemí. Byl podlouhlý a úzký a tvarem připomínal obdélníkový piškot. Zato ale byl bezpečný, anebo se to o něm povídalo. Zdi prý měl ze železobetonu – ale nikdo si to neověřoval. Abu Elia postavil k baru stojánek s pohlednicemi a tu a tam večer, anebo když bylo bombardování nejtěžší, si zahraniční zákazníci vzali pohlednici a radostně ji začali psát, jako by byli někde na pikniku. Abu Elia vždycky dbal na to, aby se pohlednice hned na druhý den dostala na poštu.

Můj otec v baru ovládal gramofon. To bylo jeho zaměstnání. Hodiny a hodiny stál za barem a točil klikou gramofonu značky Berliner z roku 1900 – elektřina nešla a v baru se obvykle svítilo svíčkami. Někdy klikou točil pomalu, protože byl unavený, a když bomba dopadla někde poblíž, někdy mu to narušilo soustředění a on točil rychleji, což hudbu zkreslovalo. Ale nikdo ze zákazníků si toho nevšímal, protože gramofon vydával tak slabý zvuk, že beztak byl sotva slyšet. Spíš než o hudbu, co se hrála, se zajímali o jeho stáří a o to, že je na ruční pohon. Když jste si chtěli poslechnout písničku, museli jste přijít k baru. Gramofon patřil otci, zdědil ho od dědečka a zamlada si na něm pouštěl hudbu. S Abu Eliou byli přátelé už od školních let a navrhl mu, že by ho mohl do jeho baru dát. Můj táta byl jako DJ. Domů chodíval za úsvitu, a když jsem byl ještě vzhůru, tak mi řekl, ať mu namasíruju paže. To jsem dělal rád. Když jsem mu mnul jeho silné paže, vždycky tvrdě usnul.

Abu Eliův bar to schytl jen jednou, když celou budovu zasáhla vakuová bomba. Prolétla skrz tři patra a pak explodovala a rozdrtila celou budovu jako přežralou hrušku. Můj otec byl samozřejmě jednou z obětí. Z místa u gramofonu na konci baru neměl šanci uniknout. Při

výbuchu bomba vysála všechen vzduch, ale otec ještě chvíli klikou gramofonu točil, zmatený tím, že se náhle vytratil veškerý zvuk. Byl úplně vyvedený z míry. Nevěděl ani, jestli opravdu hýbe rukou. Na okamžik si pomyslel, že jsem mu den před tím ruku špatně namasíroval, a v duchu mě proklel. Pak se začal dusit a stěny a stěny i strop se na něj zřítily.

Otec ale nezemřel. Bombardování přežil. Nikdo si nedokázal představit, že by on nebo kdokoli jiný, kdo byl v tom momentě v baru, mohl přežít. On byl jediný: zachránil ho gramofon, který byl samozřejmě na cimprcampr. Později mi vyprávěl, jak zákazníci stáli kolem něj, gramofon si prohlíželi a naslouchali jeho tichému zvuku. Než je pohltila zkáza, popíjeli pivo a dělali si z otce a jeho gramofonu legraci.

Lidé v baru zemřeli rychleji, než by zřejmě zemřeli, kdyby tam byly židle. Další zvláštností Abu Eliova baru bylo, že pět z osmi značek piva, které točil, bylo kdovíjakého původu. Když jsem tam dorazil, nevěděl jsem, jestli je otec ještě naživu. Stálo tam čtyři nebo pět záchranářů. Všichni dobrovolníci. Jeden se mě zeptal: „Můžeš identifikovat otcovo tělo?“ „Určitě ano,“ odpověděl jsem bez zaváhání. „Tak běž dovnitř a až ho v troskách najdeš, tak mi dej vědět.“ Vešel jsem dovnitř. Všude byl pach mrtvých těl a piva, a těla byla nacucaná. Ani krysy nepřežily. Taky se udusily a měly krví podlité oči. Pivní pěna byla stále čerstvá a prosakovala škvírami mezi kameny. Pro záchranáře to nebyly zrovna nejlepší mrtvolky. Ti lidé před smrtí popíjeli alkohol a vyhrabávat je rozhodně nebude zábava.

Poznal jsem otcovo tělo podle paže, kterou jsem vždycky masíroval. Prsty měl pevně sevřené na kličce u gramofonu. To mi vyloudilo úsměv. Otec byl paličatý jako mula, i když byl obvykle dobrosrdečný. Ukázal jsem otce záchranáři a tělo jsme spolu vytáhli. Uvolnit ho bylo snadné, i přes tu obří hromadu sutí. Záchranář měl na ústech bílou masku a řekl: „Kluku, máš štěstí. Některý ty těla odsud nedostaneme, než večer dorazí buldozéry.“ Otcovo tělo jsem nechal v sanitce. Záchranář mi nedovolil odnést si kliku od gramofonu. Otcovy paže byly úplně slepené krví, vypadaly jak propíchnuté trubky. Šel jsem to říct mámě. Bylo mi šestnáct.

Cestou domů jsem dvakrát spolykal vlastní zvratky, a když jsem došel, vnitřnosti mi svírala palčivá bolest. Šel jsem do koupelny a vyzvracel se. Zvratky chutnaly kysele a ta kyselost mi podle všeho i poškodila hrdlo a jícen, protože jsem vyhodil i nějakou krev. A to mi přivedlo na mysl bolest, co musel pocítit otec, když mu z paží vyšla všechna ta krev, co jsem viděl.

V nemocnici nám řekli, že otec nezemřel, ale že přišel o obě paže. Ležel na posteli a s těmi jeho širokými rameny vypadal jako nějaký robot superhrdina, kterému usekli ruce při brutální bitvě s padouchy. Jakmile ale přišel po anestézii k sobě, zeptal se mě třesoucím hlasem: „Kde je gramofon?“

„Je rozmlácenej, tati. Nic z něho nezbylo,“ odpověděl jsem.

Podíval se na své amputované paže, jako by mu ztráta gramofonu připomněla, že ta pohroma se dotkla i jeho těla. „Takže ruce stejně potřebovat nebudu,“ zavtipkoval.

Zatímco si máma utírala slzy, zavolali si mě na nemocniční příjem a tam mi dali kliku od gramofonu proti podpisu na kus papíru. To bylo vše, co ze starého aparátu zbylo. Otec se brzy po návratu domů změnil. Utrpěl nějakou psychologickou újmu. Schoval jsem před ním kliku od gramofonu a vůbec o ní nemluvil. On jen zíral na moje a máminy ruce, aniž by se nám podíval do očí nebo do obličeje. Mluvil se námi jen přes naše paže. Upřel na ně zrak tak moc,

že jste měli pocit, že máte ruku umazanou od hoven anebo že je s ní něco v nepořádku, takže jste museli ruce hned strčit do kapsy nebo celé paže schovat do svetru a nechat prázdné rukávy volně splývat, jako když jsme si kdysi s děckama hráli na schodech na žebřáky.

Občas nám dával takové otázky jako: „Jaký máš pocit, když se na mě díváš? Řekni po pravdě. Jaký máš pocit? Není to výsada mít dvě ruce? A máma? Určitě má stejný pocit, že ano?“ Občas mi řekl, ať s pažemi pohybuji určitým způsobem. „Vztyč paži do výše a nech ji padnout, jako by byla mrtvá,“ řekl třeba. A já mu na to řekl: „Přestaň, tati.“ Anebo mi řekl, ať si stoupnu za něj a nechám svoje ruce viset, aby to vypadalo, že jsou to jeho paže. A v tomto postoji jsme pak přešli k zrcadlu a on se dlouze díval na svůj odraz, který teď paže má. „Tvé ruce k mému tělu výborně pasují, že jo? Není divu, že jsme otec a syn,“ řekl pak. To mi působilo bolest. Musel jsem ho poslouchat, jako bych byl pořád děcko. Otec začal být čím dál tím podrážděnější. Pokud jde o mámu, ta měla pocit, že si odpykává trest, protože otec s ní přestal spát, ale ona od něho nemohla odejít. „Dostali bychom se do řečí, pomluvili by nás. A na mě by se dívali jako na špatnou ženu,“ prohlásila.

Otec se ještě vyznačoval tím, že se posíral a pochávil v posteli, takže mu máma začala kupovat plínky a nutila ho, aby je nosil. Umývala mu koule a zadek a holila mu vousy elektrickým strojem, protože jí s břitvou v ruce nevěřil. Moje snahy přesvědčit ho, že jí může důvěřovat, se nezdařily. „Máma mívala milence, když jsem ještě dělal v baru,“ řekl. „Ty nevíš vůbec nic.“

Nakonec jsme se s otcem rozhádali a od té doby jsme nepromluvili slova. Otec v televizi viděl nějaký lékařský pořad o transplantacích končetin, třeba paží a rukou. Zavolal si mě k sobě do pokoje, ze kterého nikdy nevycházel. Když jsem vešel, řekl tiše: „Vyslovím žádost, jakou otec synovi nikdy nevyřkl. Když budeš souhlasit, získáš si úctu všech – příbuzných, přátel a sousedů. Všichni z celé čtvrti si tě budou vážit za to, cos pro mě udělal.“

„Samozřejmě, tati,“ odpověděl jsem. „Dobře víš, že rád udělám cokoliv.“

Přestal jsem se školou, když měl otec tu nehodu, a dělal jsem jako tesařův učeň. A teď už jsem byl se dvěma přáteli partner ve nábytkářské firmě a byl jsem ochoten udělat všechno v mé moci, abych splnil otcovo přání.

„Chci, abys mi daroval jednu svou paži,“ řekl. „V televizi říkali, že z lékařského hlediska je to možné.“

Nechtělo se mi věřit, že mě otec žádá o paži. Neřekl jsem nic. Myslel jsem na vakuovou bombu a gramofon. Přál jsem si, abych tehdy ztratil paže já, a ne on, a v přesně v ten okamžik, jako by mi četl myšlenky, mi otec říká: „Kdybys přišel o paže ty, já bych ti jednu svou paži daroval bez váhání. Jaká je cena paže ve srovnání s tím vidět tě šťastného, anebo ty abys viděl šťastného mě?“

„Souhlasím, že to je žádost, jakou otec synovi nikdy nevyřkl,“ řekl jsem. „Je to naprosto original,“ dodal jsem a poslední slovo francouzským způsobem a tónem, který byl jak sarkastický, tak smutný. Snažil jsem se ho přesvědčit, že to je nemožné: „Co když se operace nezdaří? Pak přijdu o paži.“

Vybuhl mi vzteky do obličej. Prý jsem sobec, a i když došlo na nejhorší, pořád bych měl jednu paži. „Jedna paže je lepší než vůbec nic,“ namítl.

Odešel jsem z místnosti a přemítal o tom. Bylo mi z otce smutno. Necítil jsem hněv, ani zklamání. Bylo mi jen smutno a řekl jsem to mámě. Už jsem málem na návrh přistoupil, protože jsem ve firmě ruce k práci nepotřeboval. Jen jsem dozoroval návrhy a tu a tam navrhl úpravy. Dokonce bych mohl zaměstnat i asistenta. Mí partneři by neměli nic proti. Ale máma mě prosila: „Neposlouchej ho. Prosím tě, neposlouchej ho. Jsem ochotná mu po zbytek života nasazovat plíny, omývat ho od hoven, holit ho a snášet od něho všechny urážky, ale nebudu se dívat, jak se necháš připravit o ruce.“

Od té doby se mnou otec odmítal mluvit. Byl našťvaný, ale neopouštěl se značnou arogancí naději, že jednoho dne změním názor, vpadnu k němu do pokoje a řeknu: „Tak jo, tati. Souhlasím. Jede se do Francie na operaci.“

Jezdil jsem teď do Paříže často za přítelkyní. Návštěvy to byly krátké, ale odpočinul jsem si, protože jsem byl daleko z domu, kde byla atmosféra toxická, sycená jedem otcova zhoršujícího se mentálního stavu a smutku mé matky, kterou teď sužovala cukrovka, vysoký krevní tlak a srdeční arytmie.

Jednou mi přítelkyně jako dárek dala malou hrací skříňku s kličkou. Když jste kličkou dvěma prsty zatočili, hrála *Non, je ne regrette rien* od Edith Piaf. Pořád jsem v Bejrútu měl kliku od gramofonu a napadlo mě, že ji napojím na strojek hrací skříňky. A to jsem i udělal. Chtěl jsem hrací skříňku s klikou od gramofonu dát otci jako dárek k narozeninám v naději, že mi odpustí. Ale rozhodl jsem se jinak. Asi bych ho tím našťval. Otec ale hrací skříňku našel, nějak si ji odnesl k sobě do pokoje a postavil na stůl u postele mezi krabičky s léky, které užíval. Neřekl nic. Jen hrací skříňku s klikou od gramofonu postavil na stůl u postele. Samozřejmě ji neměl jak ovládat a mámu nepožádal, aby kličkou zatočila místo něho. Možná ho jen zajímala ta klika a možná nechal skříňku a kliku v jednom kuse, protože nedokázal kliku od skříňky odpojit.

Celé to bylo trapné. Poprvé jsem se cítil provinile. Jednak proto, že jsem u sebe měl kliku celých dvacet tři let od nehody, aniž bych mu o tom řekl, jednak proto, že jsem kliku napojil na hrací skříňku z Francie – ze země, kde si chtěl už dlouho nechat transplantovat jednu mou paži. Myslím, že se ho to dotklo. Otec několik dní nejedl a začal scházet. Bylo mu tehdy sedmdesát dva let. Celý zežloutl. Poslali jsme pro doktora, ten ho rychle prohlédl a řekl, že má slabý tep a že mu zbývá jen pár hodin života. Dal mu kapačku a řekl: „Bude to tak nejlepší. Kdo ví, co by se mohlo stát?“ A odešel.

Nemohl jsem nic dělat. Seděl jsem vedle něho na okraji postele a vzal do ruky hrací skříňku s klikou od gramofonu – poslední předmět, které se dotkl, než přišel o ruce. Začal jsem klikou točit. Chtěl jsem, aby uslyšel hudbu ze skříňky, než zemře. Viděl jsem, jak se jeho rty zahnulý do pousmání.

Neožil ale. Jen se usmál. A při tom jsem měl dojem, jako by mu paže z pahýlů začaly pozvolna vyrůstat – jako houby, když si razí ze země cestu poté, co z nich zvednete nějaké závaží, jako třeba klobouk plný visacích zámků. To mě povzbudilo a začal jsem klikou točit rychleji a rychleji. Srdce mi bušilo. Chtěl jsem, aby mu paže narostly, aby narostly úplně, jako by vakuová bomba nikdy nedopadla a máma nestrávila celý život tím, že mu nasazuje plíny, a jako by už neležel vedle té malé hrací skříňky a nečekal, až se stane něco, něco jedinečného.